

“Wat kunnen we leren van de Handelingen van de Apostelen?” (door Vincent Ceulemans)

In de nabije toekomst zullen we heel wat keren met de Handelingen van de Apostelen worden geconfronteerd. In ons bisdom willen we namelijk dit boek uit het Nieuwe Testament als thema nemen om onze pastorale inzet en oriëntatie op te herijken in de loop van de komende drie jaren. Met z'n 28 hoofdstukken is het een vrij lijvig boek in het geheel van het Nieuwe Testament. Toch wordt het vaak een beetje terzijde gelaten wanneer het in de Paastijd wordt voorgelezen. De evangeliëlezingen hebben op die zon- en wekdagen immers geheel andere thema's die vaak de voorkeur van de predikanten krijgen. Een goede inleiding op het boek zelf hebben we vorig jaar gekregen van de pen van Luc Motmans. In dit artikel wil ik graag drie onderwerpen belichten die het boek Handelingen ook voor ons relevant maken in onze beleving van geloof en kerkgemeenschap vandaag.

Het evangelie is er voor alle mensen

Tussen de Hemelvaart en Pinksteren kiezen de Elf een vervanger voor Judas, Mattias genaamd. Dan is hun aantal weer volledig. Hun voltallige groep telt honderdtwintig leden, tien keer twaalf. Daaronder horen ook Maria, de moeder van Jezus, en zijn broeders.

Ze blijven samen in de bovenzaal waar ze gewend waren om samen te komen, en volhardden trouw in het gebed. En dan gebeurt dat bijzondere Pinksterwonder: in tekenen van wind en vuur komt de heilige Geest over hen en zet hen aan om alle angst te laten varen en vrijmoedig te verkondigen dat Jezus de door God aangestelde Messias is voor *allen* die in Hem willen geloven.

En juist in dat laatste zit al een erg belangrijk element dat de brug maakt tussen de evangeliën en de rest van het Nieuwe Testament. Onder de eerste christenen waren zowel Joden als niet-Joden. En één van de fundamentele strijdvragen tussen deze twee groepen was de vraag of je eerste Jood moest worden om christen te kunnen zijn. Jezus had immers gezegd dat Hij niet gekomen was om de Wet of de profeten af te schaffen, maar om die te vervullen. En Hij zei ook dat wie ook maar één voorschrift, hoe klein ook, weglaat uit de Wet, de kleinste zou geacht worden in het Rijk der Hemelen. Wat moesten ze hier mee doen?

Uit wat volgt blijkt dat deze vraag niet gewoon door discussie en handopsteken werd beantwoord, maar door God zelf. Verschillende keren zendt God, bij monde van de heilige Geest, Petrus, Paulus en Filippus naar niet-Joden, om daar vast te stellen dat hun geloof groot is en dat zij tekenen vertonen van de heilige Geest. Wanneer Petrus de Romeinse honderdman Cornelius samen met heel zijn gezin en huispersoneel doopt, gehoorzaamt hij aan een vreemd visioen waarin hij een enorm laken ziet dat aan de vier hoeken vanuit de hemel wordt neergelaten. Daarin lopen alle dieren van de aarde, de zee en de hemel rond. En hij krijgt de opdracht “Komaan Petrus, slacht en eet!”, maar Petrus weigert, omdat er onreine (niet-kosjere) dieren tussen zitten. De stem echter zegt: “Beschouw niet als onheilig wat God rein heeft verklaard.” Dat gebeurde tot drie keer toe. Daarna werd de hemelse picknick weer naar boven gehesen en kwam Petrus weer tot zichzelf. Vlak daarop komen enkele dienaars van Cornelius bij het huis waar Petrus verblijft aankloppen. Ze zijn door de Romein gestuurd, omdat die in een gebed heeft te horen gekregen dat hij Petrus moet laten halen, die aan hem en zijn gezin een belangrijke boodschap van God te vertellen heeft.

En terwijl Petrus nog volop aan het prediken is, daalt de heilige Geest overduidelijk op zijn toehoorders neer. Tot zijn verbazing vraagt Cornelius dan om hem en zijn gezin te dopen, want “wat is er nu nog op tegen?”.

Petrus reageert met de prachtige woorden: “Nu weet ik zeker dat er bij God geen aanzien des persoons bestaat, maar dat uit welk volk ook ieder die Hem vreest en het goede doet, Hem welgevallig is.” (Of in een andere vertaling: “Nu begrijp ik pas goed dat God geenonderscheid maakt tussen mensen, maar dat hij zich het lot aantrekt van iedereen, uit welk volk dan ook, die ontzag voor hem heeft en rechtvaardig handelt.”)

Wanneer de andere leerlingen nadien horen wat Petrus heeft gedaan, zijn ze woest. Hoe haalde hij het in zijn hoofd om in een heidens en dus onrein huis binnen te gaan? En dan deze mensen zelfs te dopen? Dat gaat véél te ver.

Ook Paulus zal bij verschillende gelegenheden zich moeten verdedigen wanneer hij niet-joodse christenen gelijk behandelt, zonder van hen te verlangen dat ze de hele Wet van Mozes onderhouden. Uiteindelijk mondt de discussie, na een scherp conflict in Efese, uit in wat men wel eens “het eerste apostelconcilie in Jeruzalem” noemt. Daarin wordt door Lucas de eensgezindheid tussen de apostelen sterk beklemtoond. Ze komen tot het besluit dat aan niet-Joodse christenen geen zwaardere lasten mogen opgelegd worden dan het strikt noodzakelijke: allen dienen zich te onthouden van afgoderij, van het eten van offervlees en van bloed, en ze mogen ook geen ontucht plegen (daarmee worden de verboden seksuele contacten uit Leviticus 18 bedoeld).

Deze “minimumvoorwaarden” worden in de Joodse traditie ook wel eens “de Noachidische geboden” genoemd. Ze zijn het verbond dat de Heer God door Noach met alle mensen sloot na de zondvloed. Ze zijn de bepalingen van het verbond tussen Abraham en de Heer. Daardoor gelden ze voor iedereen. Daar kon men niet buiten gaan. Maar de hele Torah met al haar geboden en verboden konden ze niet opleggen aan de heidenchristenen, al was het maar omdat het Joodse volk er zélf niet eens in slaagde om die naar behoren te onderhouden.

Wat betekent dat nu voor ons vandaag? Ik denk dat een eerste belangrijke conclusie is dat we als kerkgemeenschap steeds waakzaam moeten zijn voor alle mogelijke drempels die al dan niet bewust opgeworpen worden tegenover mensen die bij onze gemeenschap willen horen. Hoe ijverig, vroom of volmaakt moet iemand zijn om toegelaten te worden tot onze eigen parochie of geloofskern? Wanneer heeft iemand zich voldoende bewezen om een engagement of zelfs verantwoordelijkheid op te nemen? Ik denk dat er in heel wat parochies, als het er op aan komt, veel goeds verloren gaat, doordat vanuit bepaalde principes (nogmaals, soms bewust, maar vaak ook niet) bepaalde mensen al bij voorbaat niet geschikt gevonden worden.

Nochtans kunnen we ons afvragen of we zélf wel steeds aan die principes en voorwaarden voldoen. Het is niet omdat we als baby gedoopt zijn, dat we zonder meer “binnen” zijn en geen enkele inspanning meer moeten doen voor ons lidmaatschap. Je zou dat in een sportclub niet moeten proberen.

Maar je kan het ook omdraaien: hoe veel moeite doen we om nieuwe mensen te verwelkomen? Zorgen we voor een vriendelijk onthaal? Spreken we mensen die we nog niet gezien hebben aan om hen te laten voelen dat ze welkom zijn? En is dat iets dat alle leden van de geloofsgemeenschap mee dragen, of wordt dat overgelaten aan enkele “aangestelde verwelkomers”?

Kijken we zuur wanneer iemand op onze vaste plaats zit? Of zijn we blij dat er tijdens die viering meer mensen zijn dan de vorige keer? Doen we extra moeite om bepaalde gelegenheidsgroepen in een viering te verwelkomen? Of spreken we nieuwe bewoners in de parochie eens aan om hen namens de kerkgemeenschap welkom te heten in hun kerkdorp? Ook wanneer we al bij voorbaat twijfelen of ze wel ooit naar de kerk zouden komen?

Het evangelie van Jezus Christus is er voor iedereen. Dat is één van de kernboodschappen van Handelingen. En met iedereen wordt er echt wel iederéén bedoeld: alle volken en culturen, alle leeftijden, mannen en vrouwen, hetero's en LGBTQ+ers, mensen met een academische opleiding en mensen met een praktijkopleiding, mensen die stilletjes de viering meebelevén en mensen die vreselijk uit de toon en dan nog eens behoorlijk luid meezingen, mensen die alle antwoorden en gebeden vlot en helder mee kunnen zeggen en mensen die regelmatig geen idee lijken te hebben van wat er van hen verwacht wordt, mensen die elke week moeten krabben om de eindjes aan elkaar te knopen en mensen die zonder verpinken een reis kunnen boeken voor een bedrag van vijf cijfers. Voor al die mensen is er plaats in de kerk van Jezus Christus. De vraag is of er voor diezelfde mensen wel plaats is in “onze” kerk. En ik geef daarbij zonder enig voorbehoud toe dat de leiders van onze eigen Rooms-Katholieke kerk daar doorheen alle tijden niet bepaald het beste voorbeeld in hebben gegeven, tot op de dag van vandaag. Het zou hypocriet en gewoonweg onwaar zijn het tegendeel te beweren. Dat is de eerste les die ik uit Handelingen trek: het evangelie is er voor iedereen.

Hoe wij in de Kerk met elkaar kunnen omgaan

De eerste hoofdstukken van Handelingen (vooral), maar ook de rest van het boek, geven ons ook een gedragscode mee naar elkaar toe. Lucas beschrijft een behoorlijk geïdealiseerde gemeenschap: de christenen waren één van hart en één van ziel, ze volhardden trouw in het gebed en het breken van het brood (eucharistie), ze verkondigden vrijmoedig en met blijdschap de Blijde Boodschap van Jezus, en ze deelden hun bezittingen met elkaar, zodanig dat er niemand onder hen was die armoede moest lijden.

Deze aspecten vormen trouwens wellicht de opbouw van de vroege eucharistievieringen: eerst werd er uit de Schriften voorgelezen en verkondigd, daarna was er een collecte voor de armen en noodlijdenden, dan volgde het breken van het brood (wellicht een uitgebreidere agapè-maaltijd), en dan volgde een uitgebreide dankzegging, waarbij er wellicht ook veel psalmen gezongen werden. Zo'n bijeenkomst kon gemakkelijk uren duren. Handelingen 20 vertelt de geweldige anekdote van zo'n bijeenkomst te Troas, waarbij Paulus tot diep in de nacht redevoeringen hield in een zaal op de derde verdieping. Een jongeman, Eutychus genaamd, zat op de vensterbank te luisteren, maar viel in slaap en stortte naar beneden. Toen men hem opraapte, stelde men vast dat hij dood was. Paulus kwam naar beneden, strekte zich over hem uit, sloeg zijn armen om hem heen en zei: “Wees niet ongerust, want er is leven in hem.” Hij ging weer naar boven, brak het brood, en at er van en na nog geruime tijd het woord gevoerd te hebben, ging hij heen. De jongen bracht men levend binnen, waardoor ze niet weinig getroost werden. (Hnd. 20, 9-12)

Blij en vrijmoedig verkondigen, trouw bidden, de sacramenten vieren, alles delen met wie te kort heeft, samen leven, ... het klinkt allemaal erg idyllisch. Toch is dit misschien wel de puurste en duidelijkste manifestatie van de kerk als Lichaam van Christus. In de eerste brief aan de Korintiërs beschrijft Paulus de geloofsgemeenschap als een lichaam, waarvan wij als gedoopten allemaal ledematen zijn. Elk heeft zijn eigen talenten en mogelijkheden, elk heeft zijn of haar eigen plaats en

dienstwerk, volgens de gaven die God haar of hem gegeven heeft. Niemand hoeft zich minder te voelen dan een ander, niemand mag zich beter wanen dan een ander.

Dat eerbiedigen van de verscheidenheid van gaven en mogelijkheden, is iets dat we in onze hedendaagse kerkgemeenschap niet uit het oog mogen verliezen. Al te lang is het geloofsleven in twee klassen gesplitst: de clerus en de lekgelovigen. De eerste groep waren de beroepsgelovigen, die vanuit hun levenskeuze of ambt alles voor het zeggen hadden, terwijl de rest als een volgzaam kudde hun leiders diende te volgen, desnoods massaal de afgrond in.

Als er iets is dat de lezing van de Handelingen mij opnieuw in het hart prent, is dat elke gelovige, elke gedoopte, elke man of vrouw, van onschatbare waarde is voor de geloofsgemeenschap. Hoe klein of groot hun engagement ook, hoe geleerd of eenvoudig hun geloof ook. We hebben in onze kerkgemeenschap herders, leraars en bedienaars nodig, die onze gemeenschap leiden en voorgaan in het dienstwerk van de leiding, van het gebed en van de dienst aan de medemensen in nood. Maar niemand onder hen heeft daar het monopoly op. In de voorbije decennia zien we in onze geloofsgemeenschap, onder druk van een schijnbaar priestertekort, de verscheidenheid van taken weer opbloeien onder vele gelovigen. Iedereen kan zijn of haar steentje bijdragen, iedereen heeft de roeping (en eigenlijk ook de morele plicht) om de schouders te zetten onder het evangelie en het uitbouwen van het Rijk Gods.

Bij het doopsel worden we niet ingeschreven als klant van een serviceclub, maar als deelnemer aan een levendige dynamiek: de relatie van God met de mensheid. Als we met onze kerk het einde van deze 21ste eeuw willen halen, zullen we de evolutie moeten maken van klantgericht naar ledengericht denken. Dat zal betekenen dat zowel de lokale geloofsgemeenschappen als de wereldkerk van gedoopten individuele en gezamenlijke inzet zullen vragen, zowel op vlak van tijd, werk, financiële en materiële steun, geloofsverdieping, onderlinge steun als flexibiliteit. Als we over twintig jaar meer willen zijn dan een groepje krasse knarren onder een vervallen kerktorentje, zullen we onze horizon moeten verbreden. Dat wil niet zeggen dat alle kerktorens plat moeten gegooid worden, maar wel dat we uit de schaduw ervan durven treden om vanuit een regionale, nationale en wereldwijde verbondenheid de echte noden van onze christelijke geloofsgemeenschap onder ogen durven te zien en het christendom als een positieve en vreugdevolle realiteit op de maatschappelijke kaart durven zetten. En dat gaat niet lukken door met een zuur gezicht op de achterste rij van de kerkbanken week na week te zitten wachten tot de mis gedaan is.

Ik besef dat voor veel mensen deze woorden hard kunnen klinken. Maar ik geloof met heel mijn hart dat als je het aan Petrus, Johannes, Jakobus, en zeker aan Paulus, zou vragen, dat ze mijn redenering misschien zelfs nog maar een minimum zouden vinden. Het Rijk Gods laat zich niet verdunnen, het evangelie liet zich niet afzwakken. Net zoals bij het vorige inzicht het woord “iedereen” centraal staat, zou ik hier de woorden “overal en altijd” kunnen benadrukken. Je bent overal en altijd en helemaal christen. Je bent overal en altijd en helemaal een geliefd kind van God, dat door Jezus zijn zus of broer genoemd wordt, dat door de heilige Geest vervuld wordt met een waardigheid en ook een zending in deze wereld, dichtbij en veraf.

De boodschap van het evangelie is niet wereldvreemd

Tenslotte zou ik, zonder al te uitgebreid te citeren, onze aandacht willen richten op de inhoud van de prediking van de apostelen. Tot nu toe heb ik al wel verschillende keren “het evangelie” en “Jezus” en “Het Rijk Gods” vernoemd, maar waar gaat dat nu eigenlijk over?

In Handelingen staan er verschillende redevoeringen, vooral van Petrus en Paulus, maar ook van Stefanus bijvoorbeeld. Deze preken hebben altijd twee dimensies: aan de ene kant verkondigen ze telkens minstens de kern van het christelijke geloof: er is één God, die alles wat bestaat geschapen heeft, die zijn Zoon Jezus naar de wereld heeft gezonden om een boodschap van bekering en

verlossing te prediken. Jezus deed ook veel goeds en vele wonderen, waardoor Hij zijn legitimiteit als Gezondene bevestigde. Maar de leiders van het volk, de overheden, Farizeeën, Saducceën, schrift- en wetgeleerden hebben Hem niet aanvaard. Zij hebben deze Jezus ter dood laten brengen aan het kruis. God heeft Jezus op de derde dag uit de doden doen opstaan. Hij is aan de leerlingen, de vrouwen en de apostelen, verschenen. Al wie in Hem gelooft zal gered worden, als ze zich tot Hem bekeren en zich laten dopen. De heilige Geest is het bewijs dat deze verkondiging waar is: al wie door die Geest vervuld is, toont zichtbare tekenen van Gods aanwezigheid: het spreken in vreemde talen, extases, profetieën, wijsheid en kennis.

Aan de andere kant wordt deze boodschap telkens opnieuw, en vaak op heel originele en ingenieuze manieren, aangepast aan de toehoorders. Op Pinksteren herhaalt Petrus de heilsgeschiedenis om vanuit de Schrift te bewijzen dat de Messias moest lijden en uit de doden zou opstaan. Heel vaak wordt trouwens de Schrift als basis genomen om Jezus te verkondigen. (Daar zouden we in onze kerken ook weer wat meer aandacht aan kunnen schenken.)

Alleen wanneer Paulus op de Areópagus in Athene zich richt tot de Griekse filosofen en hun toehoorders, citeert hij niet uit de Bijbel, maar uit de Griekse poëzie. Hij vertelt ook dat hij ergens een altaar heeft gezien met het opschrift “aan een onbekende god”. Dat gebruikt hij als aanknopingspunt voor zijn verkondiging van het evangelie: degene die jullie vereren zonder Hem te kennen, dié kom ik aan jullie verkondigen: het is de Ene en Ware God, de Vader van Jezus Christus, die gekruisigd is en die uit de doden is opgestaan, opdat ook wij zouden verrijzen en eeuwig zouden leven.

Hij gaat dus de kernthema's niet uit de weg, maar plaatst ze in hun begripshorizon. Uitgerekend de verrijzenis was voor veel van de toehoorders van Paulus echter een brug te ver. Hij wordt uitgelachen, hoewel anderen laten blijken dat Paulus nog wel eens over die nieuwigheden mag komen vertellen. Daar stonden de Atheners om bekend: discussies over nieuwe ideeën.

Wat kunnen we hier vandaag mee doen? Aan de ene kant is het me opgevallen dat de prediking van de eerste christenen steeds de belangrijkste aspecten van het christelijke kerngeloof ter sprake brachten. Aan de andere kant treft het me hoezeer er moeite gedaan wordt om te zoeken naar “toegangspoorten die eigen zijn aan de toehoorders”, om via deze wegen het evangelie aan te bieden. Om het beeld verder uit te werken: in plaats van het evangelie als een brandbom met een katapult over de stadsmuur te schieten, gaan ze op zoek naar openingen in de muur, om met veel respect en zin voor creativiteit, maar zonder de kern te verraden, de grootste vreugde en bron van zin in hun leven te delen.

Die evenwichtsoefening vind ik erg interessant, vooral omdat naar mijn gevoel de pendel vaak in één van beide richtingen is doorgeslagen. Denk maar aan hoe in Centraal Afrika de Mechelse catechismus werd verkondigd aan de lokale bevolking (maar evengoed hier aan onze jeugd). Maar aan de andere kant kunnen we ook denken aan de zogenaamde geloofsbelijdenissen die in veel parochies nog steeds circuleren, waar allerlei fascinerende dingen in beleden worden, maar niet het kerngeloof van de eerste christenen: het geloof in de Vader en Schepper, in de Zoon en Verlosser Jezus Christus, zijn lijden, dood en verrijzenis, en het geloof in de heilige Geest en de Kerk die Hij deed ontstaan.

Ook hier zou ik durven stellen: als we met onze kerkgemeenschap het jaar 2100 willen halen, zal het nodig zijn om hier aan herbronning en uitzuivering te doen. Terug gaan naar de bron, naar de kern. Zoals het in het Engels goed klinkt: back to the basics. Onze verbondenheid met de wortels weer bewust en geïnteresseerd cultiveren. En dat is mogelijk en brandend actueel: daarom juist dat ons bisdom dit jaarthema gekozen heeft.

Is het eenvoudig? Nee. Wie het boek eens helemaal doorleest, zal voelen hoe veel vaart er in dat boeiende geschrift zit, maar ook hoe vaak tegenkating, haat en vervolging het antwoord zijn op de Blijde Boodschap. Ook binnen onze eigen gemeenschap zullen er spanningen ontstaan, wanneer de ene groep zich probeert in te zetten om langs oude en nieuwe wegen een nieuwe bloeiperiode (in alle bescheidenheid) in gang te zetten, terwijl de andere groep daar het nut, de haalbaarheid of zelfs de goede bedoelingen niet van in kan zien.

Jezus zelf geeft ons alvast de ultieme leesbril om alle voorstellen, initiatieven en ideeën te toetsen: “Hieraan zullen allen kunnen zien dat gij mijn leerlingen zijt: dat gij de liefde onder elkaar bewaart. (...) Dit is mijn gebod: dat gij elkander liefhebt, zoals Ik u heb liefgehad.”